

կակիծ սրտի նորա, և դու իսկ յայնժամ
ժուժել չէիր բաւական :

Եւ յայսպիսի դառն վիշտս զինչ
այլ կացցէ նմա մխիթար՝ որ զորդին
իւր կորոյս սիրեցեալ, զոր խնդրեսցէ
հնարս առ 'ի զսուգ անձին սփոփել :
Ժողովեալ զզէնս և զզարդ նորա՝ տանի
'ի վանան ուր հանդերձեալ էր գնալ որ-
դին, և եդեալ 'ի վերայ սրբազան սե-
ղանոյ Տիրամօրն՝ ընծայէ նմա այսպէս
ասելով. « Կարօտացաւ որդեակն իմ
գալ այսր և ընծայել քեզ զայսոսիկ,
այլ ոչ կարաց կատարել զուխտ սրտին .
և ահա ես ինքն գամ փոխանակ նորա
բերել և նուիրել քեզ զզէնս նորին ան-
յաղթս . արդ խոնարհեաց դու 'ի բար-
ձանց, մի մերժեր, և ընկալ զսոսա,
որով բազում անգամ պարտեալ վանեաց
նա զհակառակորդս քաջութեամբ բազ-
կին : Եւ օգնականութեամբ միայն
զխոտորեալ ընթացս կենաց իւրոց ուղ-
ղեաց, դու բացեալ հեղեր 'ի միտս
նորա զաղբիւրս շնորհաց քոց, որով ե-
հար և խորտակեաց նա զփառս և առ-
ոտն հարեալ արհամարհեաց զաշխարհ .
և դու խնամեցեր զնա գթով, առաւել
քան զիս, ո՞վ Սայր գերագոյն . և նո-
րասքանչ մահուամբս փոխեալ 'ի սիրե-
լեաց քո խառնեցեր դասս » :

ՄԿ . ԱՃԵՄԵԱՆ
ՍԷ . ՌԻՄԻ . ՎԱՐԺ .

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կրակ . և սկիզբն Հրախաղաղութեանց :

Հիները արուեստական կրակը չէին
ճանչնար . հրախաղութիւնը նոր գիւտ
մըն է, և թէ որ հիները կը գործա-
ծէին ալ կրակ իրենց տօներուն մէջ,
կրօնական դիտմամբ միայն էր :

Կրակը առջի դարերուն մէջ նշան
մըն էր յարգանաց, կամ վախու առիթ
մը : Եստուած ալ այս կերպերով ինքը
զինքը յայանդէյ մարդկան . սուրբ Վրոյ
մէջ երբեմն կը նմանցընէ զինքը բորբո-

քեալ կրակի մը՝ իր սրբութիւնն ու
մաքրութիւնը յայտնելու համար . եր-
բեմն ալ բռնկած թուփի մը պէս կ'ե-
րեայ, իմացընելու համար որ լափող
կրակի մը պէս ահաւոր է : Կարձեալ
երբեմն ծծումբ կ'անձրեւէ . և երբեմն
խօսելէն առաջ փայլակներով ժողովըր-
դեան ուշադրութիւնը իրեն կը քաշէ :

Կրակը երբեմն ալ վսեմութեան նը-
շան էր . ինչպէս Եստուած 'ի նշան ա-
ռաջնորդութիւն իր ժողովրդեանը՝ կրա-
կէ սիւն մը կը քաջընէր անոր առջևէն :
Թերեւս ասկէ շարժած Եփոյ թագա-
ւորներն ալ՝ Հերոդոտոսի ըսածին նայե-
լով՝ իրենց առջևէն այսպիսի վսեմու-
թեան նշան մը տանել կու տային, այս-
ինքն կրակ : Եւս կրակները, ըստ Կուր-
տիոսի, սուրբ և յաւիտենական կը սե-
պուէին, և բանակին դիմացէն կը տա-
րուէին արծըթէ պղտի սեղաններու
վրայ . մոգերն ալ միատեղ կ'երթային
իրենց խորհրդական երգերն երգելով :

Հռովմայեցւոյ մէջ ալ կրակը վսե-
մութեան նշան էր, և իրենց տօնից
մէջ կը մտցընէին՝ աւելի կրօնական հան-
դիսի համար քան թէ զուարճութեց :
Կրակը միշտ իբրեւ ամենէն պատշաճ և
սրբազան նիւթը զօհից համար կը սե-
պուէր . այս բանիս մէջ Եբրայեցւոյ
կը նմանէին, և մեծ հոգով վառ կրակ
մը պահել կու տային Սեստեան կու-
սանաց : Սերվիոս, Հռովմայ առաջին
եօթը թագաւորներէն մէկը, պատուի-
րեր էր որ Խաալիոյ ամէն քաղաքաց հրա-
պարակներուն մէջ օր մը՝ վարուցանի
կամ հնձուց ժամանակը՝ յարգի կրակ
մը վառուի, ու նոյն օրը իբրեւ սրբազան
ամենքը հանգիստ առնեն :

Յոյները կանթեղներ կը վառէին 'ի
պատիւ Լթենասայ անոր տօնին օրը,
որ իրենց ձէթ հնարեր էր՝ նոյնպէս 'ի
պատիւ Հեփեստոսի՝ որ կանթեղ հնա-
րեր էր . և Պրոմէթէոսի, որ երկնքէն
զողջած կրակովը իրենց մեծ ծառայու-
թիւնը ըրեր էր : Սերիշ հանգէս մըն ալ
կը կատարէին 'ի պատիւ Բաքոսի մեծ

լուսաւորութեամբ մը, և առատութեամբ գինի կու տային ամէն հոն եկողներուն: Բազմաթիւ ճրագներ վառելու հանգէս մ'ալ հաստատուած էր 'ի յիշատակ 'Աեմետրի, որ երկար ատեն գոփաքի մթութեանը մէջ իր Պերսեփոնէ աղջիկը փնտռեց ըստ առասպելաց: Աւրիշ շատ հանգէսներու մէջ ալ լուսաւորութիւններ կ'ընէին՝ մանաւանդ դարադարձ ժամանակի խաղերուն մէջ, որ իրեք գիշեր կը տւէր, և այնպէս խնամքով միակերպ կրակ կը վառէին՝ որ ամենեւին մութ չէր ըլլար այն գիշերները:

Հինները գրեթէ իրենց ամէն զուարճութեանցը մէջ կրակ կը գործածէին, բայց ևս առաւել իրենց զոհերը այրելու համար. և որովհետեւ շատ անգամ գիշեր ատեն կը կատարէին այս զոհերը, լուսաւորութիւնն ալ հանգէսները պայծառացնելու համար էր:

Շատ անգամ արուեստական կրակներ ալ կը գործածէին, բայց ոչ հասարակաց զուարճութեանց, հապա զինուորական հանդիսից միայն:

Եթեմանոսութեան վերջի ժամանակներէն ինչուան քրիստոնէութեան առջի դարերը՝ քիչ անգամ կը յիշուի հասարակաց առջեւ կրակ վառել, բայց 'ի կրօնական հանգէսներէն, զոր օրինակ իշխանազանց մկրտութեան հանդիսին լուսաւորութիւններ կ'ընէին՝ իբրեւ նշանակ կենաց լուսոյն յոր հաւատքով կը մտնային. նոյնպէս մարտիրոսաց գերեզմաններուն վրայ գիշերային հսկմանց ատեն, որ ետքը զանազան զեղծմանց պատճառաւ խափանուեցաւ:

Հրախաղութեանց և զբօսանաց արուեստական կրակները ծագեցան վառօդի և հրազինուց գտուած ատեն, որ է ըսել ժԳ դարուն վերջերը: Ընտարակոյս այս երկու գիւտից հետեանքներն են՝ որ գաղափար տուին այն ամէն գործեաց և հնարից, որով հրախաղութիւնք կը ձևանան:

Այս միայն վառօդի և իր կազմիչ նիւթերուն գիւտը Փլորենտացուց և Սեւացուց հնարքն է, այլ և հրախաղից,

և բարձր մեքենաներուն ու զարդերուն ալ, որոնք հանդիսից զուարճութիւնը կ'աւելցնեն: Ըսոնք իրենց փորձերը սկսան ընել Սուրբ Յովհաննէս Սըկըրտչի և Սերափոիմիան տօներուն՝ փայտեղէն շինուածքի մը վրայ, նկարեալ արձաններով զարդարած, որոնց բերնէն և աչքերէն գեղեցիկ լոյսեր կ'ելլէին: Վաղուդ անունով մէկը շինեց էր անթիւ գաղափարներ խաղի հանդիսից, յաղթանակաց և թափօրներու՝ զանազան հետաքրքրական ձևերով. ինչպէս ըսենք վիշապներ, կարապներ, արծիւներ, և այլն, որոնք այնչափ մեծ շինած էին՝ որ քանի մը հոգի հազիւ կը վերցընէին, և ասոնցմէ զուարճալի արուեստական կրակներ զուրա կը ցայտէին:

Ըստ սովորութիւնը Ֆիորենցայէն հռովմանցաւ. Սրբազան քահանայապետներուն ընտրութեան հանդիսին սկսան հրախաղութիւն ընել դիւրատար թնդանօթներու ձեւքով, զորոնք բերդի մը վրայէն կը պարուէին: Ընկէ ետքը հրարուեստքը գիտութիւն մը դարձաւ. հնարագէտ մարդիկ ամէն տեսակ ճարտարութիւն ցուցուցին, վառօդը ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան ու նկարչութեան յարմարեցնելով, և անթիւ գեղեցիկ զարդեր ձևացընելով, որոնց միայն նկարագրութիւնը կարգաւոր ալ չտեսնողը կը զուարճանայ:

Վորրէ անունով իտալացի հնարագէտ մը 1764 տարւոյն օգոստոս ամսոյն մէջ հրախաղութեանց հանգէս մը կատարելու հրաման ընդունեցաւ 'ի Ռաբիզ. քաղաքացիք կրակին ձևերուն ու գոյներուն զանազանութեանը վրայ շատ կը զարմանային. բայց այս առջի հանգէսը լաւ չյաջողեցաւ, թէպէտեւ պատուարներուն վրայ կը կատարուէր. վասն զի ժողովուրդը մեծ շփոթութիւն հանեց հրդեհի վտանգէն սարսափած: Հօկտեմբերի ամսոյն նորէն կրկնեցին այս փորձերը, ամէն հարկաւոր եղած զգուշութիւնները ընելով, որով ժողովուրդը կրակին գեղեցիկութիւնները կը

գիտէր առանց վախճալու : Այս արուեստական կրակները շուտ և փայլուն լուսերով կատարուելուն համար շատ գովուեցան . հանդէսը լմննցաւ մէկ թափանցիկ լուսաւոր յաղթական կամարով մը , և նոյնպէս կրակով լուսաւորուած վարագուրով մը , որ շատ ճարտարութեամբ Պղուտոնի պալատը կը ներկայացընէր . սիւներուն մէջտեղուանքը գրուած էին ոտանաւոր իմաստներ լուբիտոն աստուածորդուն ձեռքը տուած , ուրիշ գեղեցիկ զարդարանքներով : Այն բանաստեղծական գրուածոց մէկն էր այս յետագայն ալ , որ վարպետ և գեղեցիկ կերպով կ'իմացընէր թէ աւելի կատարեալ հանդէս մ'ալ պիտի գայ .

Սառամանիք , հողմն եւ մըրրիկք
Շիջուոցեն զայս առ վայր մի հուրս .
Այլ գեղագոյն որպէս Ծաղիկք՝
Ի գարնայնոյն գարձցին աւուրս :

Արուեստաւորին խոստման համեմատ՝ գարնան հանդէսը շատ գեղեցիկ եղաւ . ընտրած նիւթն ալ շատ յարմար էր . որովհետեւ տեսարանն էր Հեփեսոսի հնոցներուն՝ Ատնա լեռան տակ : Երան մէջի կողմը կը ցուցընէր Հեփեսոսը և իր Աիդոպ դարբինները . մէկ կողմէն Աստղիկը երկնքէն կ'իջնէր Անէասայ համար զրահ ու զէլու . մէկալ կողմէն կը տեսնուէր Հեփեսոսի պալատը որ աղուոր տեսարան մը կը ներկայացընէր . և Աիդոպներուն կռան զարնէլն ալ բիւրաւոր արուեստական կրակներ վեր կը թռչէին : Երկուրդը մեծ զարմացմամբ կը դիտէր հրաբուխին երևոյթները , որ շատ աղէկ կը նմանէին բնականին : Ուրիշ անգամ մ'ալ Ուրիէոսի զԱրիդիկէն դժոխքէ ազատելը ձեացուց Վորրէ՝ խիստ զուարճալի և զարմանալի դէպքերով :

Այսպիսի ուսումնական կամ պատմական հրախաղութիւնք շատ աւելի զուարճալի և ազդու կ'ըլլան , քան հիմակուան սովորաբար ձեացուցած աստղերը , անիւները , պսակներն ու ասոնց նման զարդերը :

ՉԱՓԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Վերնիէ կամ Մասնաւոր գործի :

Այս երնիէ ըսուած գործին պզտի քանոն մըն է հաւասար մասեր բաժնուած . և կը գործածուի աստիճանի կամ որ և իցէ հաւասարամասն բաժանմանց կոտորակներուն ճիշդ չափը առնելու :

Այս գործին գտաւ Այս երնիէ անուանով գաղղիացի երկրաչափը 1631^ն , որ երկայն ատեն Նոնիոս անունով ուրիշ մարդու մը գիւտ կը համարուէր , և անոր անունով գործին ալ կ'ըսուէր Նոնիոս , ինչպէս ինչուան հիմա ալ շատերը կ'անուանեն : Այս գործին կրնանք մեր լեզուին մէջ նաեւ Մասնաւոր անուանել , իբր աստիճանի մը փոքր մասերը չափող :

Այս գործածուի բնաբանական , երկրաչափական և աստեղծաշխատական գործիքներու վրայ , ուղղագիծ երկայնութեան , կամ անկեան մը բացուածքին ճիշդ չափը իմանալու համար : Այս պզտի քանոնը աստիճանաւոր քանոնի մը եղերքը անցուցած է , որ դէպ 'ի անոր երկայնքը վեր վար կը շարժի : Ու վորաբար աստիճանաւոր քանոնին ինը աստիճանը մասնաչափին վրայ 10 հաւասար մաս բաժնուած է , սկսեալ վարէն դէպ 'ի վեր , որով իրեն իւրաքանչիւր բաժանմունքներուն չափը կ'ըլլայ տասնին իններորդ մասը :

() Իրնակի համար դնենք թէ աստիճանաւոր քանոնին վրայ տասուիրեք աստիճանէ վեր եղած կէտի մը բարձրութեան ճիշդ չափը կ'ուզենք տունու , որ տասնըջորս աստիճանէն վար ըլլայ . պէտք է մասնաչափը այնչափ բարձրացընել որ իրեն վերին ծայրը գայ հաւասարի չափը առնելու կէտին բարձրութեանը , և ասով երկու քանոններուն վրայ նշանած գծերուն դիրքը իրենց տեղէն կը փոփոխին . բայց միշտ կը գտնուին երկու գծեր որ իրարու հետ զգալի կերպով միացած կ'ըլլան : Դնենք թէ ըլլայ Այս երնիէն 3 գիծը